

2 Rechtsstaat

2.1 Inleiding

Dit boek gaat over het staatsrecht van het Koninkrijk der Nederlanden. Dit bestaat uit Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Met Nederland wordt het Europese deel van het Koninkrijk bedoeld, samen met de drie bijzondere gemeenten die hieronder vallen en in het Caraïbisch gebied liggen. In dit boek gaat het alleen over het Europese deel hiervan.

De samenwerking van de vier genoemde staten wordt beschreven in het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden. Dit document speelt in de praktijk een beperkte rol. Belangrijker is de Grondwet. Deze bevat naast artikelen over de grondrechten de uitgangspunten van de organisatie van de overheid van ons land.

Dit hoofdstuk gaat over de vraag wat een staat is en over de juridische uitgangspunten van een rechtsstaat. Daarbij komen ook het Nederlanderschap, de positie van vreemdelingen en het staatshoofd aan de orde. Ten slotte is er aandacht voor de grondrechten en de opbouw van de Grondwet.

2.2 Het begrip staat

Een staat wordt gekenmerkt door drie zaken: er zijn bewoners, er is een grondgebied en er is staatsgezag. In Nederland is hiervan sprake.

Allereerst zijn er bewoners, ongeveer 17 miljoen. De meesten van hen zijn Nederlanders: mensen die de Nederlandse nationaliteit hebben en op basis daarvan in Nederland mogen verblijven. Tot de inwoners horen ook mensen die een andere nationaliteit hebben, maar hier langdurig legaal verblijven en daarvoor over een verblijfsvergunning beschikken.

Daarnaast is er sprake van een grondgebied. Dat gaat om een gebied waar de staat macht kan uitoefenen. Nederland voldoet ook aan dit kenmerk van een staat. Het is duidelijk waar de grenzen lopen. Aan de landszijde is dit vastgelegd in verdragen met de buurlanden. Aan de zeezijde door de territoriale wateren. Het is omstreden hoe breed de strook zee is die tot Nederland gerekend mag worden.

Ten slotte is er staatsgezag. Er is een overheid, bestaande uit een aantal bestuursorganen. Zo is er op rijksniveau een regering. Iedereen in Nederland erkent de regering, ook inwoners die niet gestemd hebben op een van de regeringspartijen. Dit gezag is ook internationaal erkend. De Nederlandse overheidsorganen worden door de andere landen van de wereldgemeenschap erkend. Andere landen doen zaken met Nederland.

Soms wordt ook het feit dat een staat door andere staten wordt erkend als een kenmerk voor een staat genoemd. Dat kan tot problemen leiden, omdat sommige staten niet door alle andere staten erkend worden. Zo is de erkenning van de Palestijnse zaak meer een politieke, dan een juridische zaak.

Ook als het gaat om overdracht van taken en bevoegdheden aan de Europese Unie, speelt de vraag of dit ten koste van onze soevereiniteit gaat. Hier spelen politieke denkbeelden ook een sterkere rol dan juridische, zie de uitspraak van minister Kaag in het Nederlands Dagblad op 7 september 2020.

Kaag: soevereiniteit opofferen voor Europa

Nederland moet nationale soevereiniteit opofferen om op Europees gebied meer samen te werken, zei de kersverse D66-leider Sigrid Kaag zaterdag op een bijeenkomst van D66.

Staten zijn soeverein. Dat wil zeggen, dat ze de hoogste en onafhankelijke macht zijn om wetten te maken en toe te passen binnen de eigen grenzen en om internationale betrekkingen te onderhouden. Staten leveren een stuk van deze macht echter soms vrijwillig in, om internationaal samen te werken.

Zo is Nederland lid van de Europese Unie. Dat is een samenwerkingsverband van 27 landen in Europa. De samenwerking is begonnen op het gebied van de economie, maar houdt zich nu bezig met een breed scala aan onderwerpen. Voor deze samenwerking heeft Nederland vrijwillig een stuk van zijn soevereiniteit ingeleverd. Hiervoor zijn verdragen gesloten.

Om inhoud aan deze samenwerking te geven worden regels opgesteld: we noemen die verordeningen en richtlijnen. Dit zijn de belangrijkste besluiten van de Europese Unie. Bij besluitvorming hierover zijn zowel de lidstaten (via de Raad van Ministers) als het Europees Parlement betrokken (artikel 289 lid 1 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie). Als besluiten op de juiste wijze zijn genomen, zijn de lidstaten hieraan gebonden (ook als ze tegen gestemd hebben) en doorgaans zijn ze ook verantwoordelijk voor de uitvoeringen van deze regelingen. Feitelijk geven de lidstaten hiermee een stuk van hun soevereiniteit weg. Maar bedenk wel, lidstaten hebben bewust gekozen voor lidmaatschap van deze organisatie, omdat deze samenwerking tot economische en maatschappelijke voordelen leidt.

2.3 Nederlanderschap

Wie Nederlander is, is geregeld in de Rijkswet op het Nederlanderschap (verder: de Rijkswet). Het Nederlanderschap geeft allereerst het recht in ons land te verblijven. Daarnaast is er een groot aantal andere rechten, zoals recht om aan verkiezingen deel te nemen en van voorzieningen gebruik te maken zoals uitkeringen en scholing. En bij verblijf in het buitenland kan een beroep gedaan worden op ondersteuning door ambassade of consulaat van Nederland.

Nederlanderschap ontstaat van rechtswege door geboorte (artikel 3 Rijkswet). Indien een of beide ouders Nederlander is, wordt het kind Nederlander. Dit geldt ook als het buiten Nederland geboren wordt. Daarnaast kan Nederlanderschap verkregen worden door naturalisatie (artikelen 7 tot en met 13 Rijkswet). Dat is een bewuste keuze om de Nederlandse nationaliteit aan te nemen. Dat kan met name voor iemand die in Nederland woont en aan een aantal voorwaarden voldoet. Hoofdreel is dat men minimaal vijf jaar verblijft in Nederland en in het bezit is van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd (artikel 8 lid 1 Rijkswet). Op deze regeling zijn uitzonderingen. Door verlening van de verblijfsvergunning heeft de Nederlandse overheid al aangegeven dat ze het goed vindt dat de vreemdeling langdurig in Nederland verblijft. Wie door naturalisatie

Nederlander wordt heeft dezelfde rechten en plichten als mensen die door geboorte Nederlander zijn, dus bijvoorbeeld stemrecht voor de Tweede Kamer. Bijkomende eis is wel dat geprobeerd moet worden afstand te doen van de oude nationaliteit. Dit kan echter niet altijd. Als afstand doen niet mogelijk is, krijgt men uiteindelijk twee nationaliteiten.

De criteria voor naturalisatie staan regelmatig ter discussie. Zo bepleit de VVD in de zomer van 2016 een langere wachttijd. De Volkskrant schrijft hierover het volgende:

VVD: pas na tien jaar recht op Nederlanderschap

Als het aan de VVD ligt, mogen nieuwkomers niet na vijf, maar pas na tien jaar een Nederlands paspoort aanvragen. 'Je moet eerst laten zien of je iets te bieden hebt in plaats van meteen je hand op te houden', ver-

klaart VVD-Kamerlid Malik Azmani vanmorgen in een interview met dagblad Trouw.

De Volkskrant, 28 juli 2016

14

Het Nederlanderschap kan men ook verliezen (Rijkswet artikelen 14 tot en met 16a). Dat kan bijvoorbeeld door vrijwillig een andere nationaliteit aan te nemen. Uitgangspunt in het beleid is dat iedereen slechts een nationaliteit heeft.

2.4 Vreemdelingen in Nederland

Tot de bewoners van Nederland hoort ook een groot aantal buitenlanders. Mensen die van origine uit een ander land komen, maar hier voor kortere of langere tijd verblijven en (nog) niet over de Nederlandse nationaliteit beschikken.

Allereerst zijn dat toeristen. Zij verblijven doorgaans kort, enkele dagen tot enkele weken, in Nederland. Soms kunnen ze zonder enige formaliteit naar Nederland komen: bijvoorbeeld burgers uit de andere lidstaten van de Europese Unie. Andere buitenlanders moeten vooraf toestemming vragen om naar ons land te komen. Dat doen ze door al in het land waar ze wonen een visum aan